

viren, sobretot essent així que les formes hispàniques confirmen l'existència d'aquesta formació i que el tipus de derivació és tal que no pogué ja produir-se més enllà del S. v.

DERIV.: *Boçal*, val. (*AlcM*). *Boçar* v. 'vomitar', val. [1851, Escrig]; *boçada* [id.], cf. *DCEC*, s. v. *rebozar*. *Boçar* 'posar boç a una bèstia', que *AlcM* situa a Lleida, i que en efecte he sentit a Aitona: «un caçador enginyós va boçar los petits d'un forràs (espècie de falcó), i així quan los seus pares duïen caça al niu, aquells no se la podien menjar, i l'endemà anant-hi el caçador se la feia seva» (1935).

Emboçar 'posar morrió (al gos)' (Vall Ferrera: «ací lo gos no l'ambósen», Tor 1932) 'enfundar (la dalla)' id.; *emboç* 'morrió del gos' (*ambós* Àreu, Farrera, 1933) 'guarniment o morralló que posen al cavall perquè no mengi' (Tor, Farrera; *ambós* Estaon) 'funda que es posa a la dalla perquè no s'hi tallin', 'beina de l'espasa' (Tor).

BOCA, del ll. vg. *BŪCCA*, que acabà per designar la boca, però que en el llatí popular dels clàssics volia dir 'galta' i després 'boca botida (plena d'aire o de menjar)' □ 1.ª doc.: Llull.

El nom llatí de la boca, *ōs* (que presentava la debilitat de ser molt breu i assemblar-se molt al nom de l'os), durant la història del llatí parlat anà essent reemplaçat cada vegada més pel mot vulgar *BŪCCA*, fins al punt de no quedar-ne rastre en cap llengua romànica. *BŪCCA*, en efecte, no era cap mot recent en llatí, car ja es troba en Plaute, i hi restà en ús sense interrupció, de primer sobretot en autors vulgars com Petroni, almenys en tant que sinònim de 'boca'. S'ha sospitat que fos un antic manlleu del cèltic: no n'hi ha proves fermes ni indicis suficients per negar-ho. El fet és que entre les llengües indoeuropees només en formes molt vagues se li troben afinitats, i aquestes apareixen només en cèltic, bàltic i germànic (però l'evolució fonètica pròpia d'aquestes dues famílies les descarta com a font possible), veg. Ernout-M., Walde-H., Pok. (*Wb.*, 100). En els autors més antics, usat en plural significa 'galtes', després cada cop més es va aplicant a la cavitat interna de la boca botida i a la boca mateixa en els textos de to vulgar. El sentit primitiu 'galta' s'ha conservat en el romanès *bucă* i en els manlleus que en diverses llengües veïnes en feren al llatí vulgar: neogrec de Xipre *vúkka*, ky. i bretó *boch* i bereber *abekka*, tots ells en el sentit de 'galta' o de 'bufetada' (Schuchardt, *Roman. Lehnwörter im Berb.*, 42; Jud, *Rom.* XLV, 272). Fora d'això en les llengües modernes no queda més que en el sentit de 'boca'.

La seva pronúncia en català és la mateixa pertot si fa no fa; i no escau a l'indole d'aquest llibre detallar les accepcions secundàries ni la fraseologia. Hi faré poques excepcions: men. *boques de camins* 'entreforc dels dos o més que desemboquen en un mateix punt' (Ferrer Guinart, *Rond.*, 214). Mall. *córrer en boca en es vent* 'venir els núvols de pluja de Sud a Nord, quan en terra el vent bufa des del Nord, ço

que provoca grans devesalls d'aigua' (Arx. Lluís Salvador II, 261). *Deixar bona boca*, parlant de qualsevol tast intel·lectual (carta de P. Coromines); «a la conferència assistí lo més escollit de la població i en sortiren amb bona boca», Ant. M. Alcover, *BDLC* I, 96.

Fou en altre temps bastant estesa la frase *a boca de nit* 'a entrada de foc'; s'usava fa més de tres-cents anys fins a l'Empordà: el figuerenc S. L. G. Casamijana escrivia l'any 1610 al cronista J. Pujades: «anant --- dilluns propassat a boca de nit per vila --- li tirà ---» (mal analitzat en l'ed. del Dietari de Pujades II, 223). En una cançó popular recollida a Tortosa (o Priorat, més aviat que al Maestrat): «ella fa bugada / a boca de nit: / la robeta al cossi / se li ha florit» (Milà, *Romllo.*, 484.6). I és encara ben viu en aranès *a búka de nêt*. Però, fora d'això, en català sembla haver quedat confinat a les terres valencianes, on predomina francament la forma diminutiva *a boqueta-nit* (*AlcM*). Així ho llegim en un conte valencià de Blasco Ibàñez: «a boqueta-nit va cixir de Torrevel·la el llaúd Sen Rafel carregat de sal pera Chibraltar» (*Home a l'Aigua*, publ. no sé si de la ploma del mateix novel·lista, pel *Cuento del Dumenche*, el 13-VIII-1916). Avui ho he sentit a moltes dotzenes de localitats en tot l'àmbit del País, i quasi pertot deformat per etimologia popular en *a poqueta nit*; fins i tot en la variant primitiva no diminutiva, usada en una dita proverbial a Xilxes, de sentit meteorològic: «si 'l Puntal a poca de nit fa capell, / pica 'spart i fes cordell' (és a dir no treballis en el camp, perquè plourà, sinó a casa) (1961); no vaig curar de pendre'n nota més que a Nules, Quart i Benifairó de les Valls, així com a Montroí (1962), però vaig continuar sentint-ho fins a l'extrem Sud del domini, on llegim a les *Canyis-saes* «bull de chen el mercat de Nadal, dende el matí handa poqueta nit» (p. 45).

DERIV.: *Bocada* 'bocí, mos' [Llull: «hom sent la calor en la bocha, con --- la bocada calda és pus prés al carcanell, hon és lo sentiment de gustar, con és en la boca, que no és con és en lo ventre», *Meravelles* III, 91; de nou III, 148; també l'usà Berceo, en castellà (*Sacri.*, 9), on fou reemplaçat per *bocado*, cat. ant. *bocat* només usat rarament per Llull, i aviat eliminat en cat. per *bocí, mos, mossada, mossec*, si bé restà en altres accs., veg. *AlcM*]; de *bocado* en cast. deriva *bocadillo* amb diverses accs. secundàries (entre altres, veg. Fdo. Ortiz, *Catauro*, 126; Vidos, *RPort.-Fil.* IV, II, 18-20), en algunes de les quals s'ha usat entre nosaltres com a castellanisme (1839, Lab.), si bé com a substitut de 'sandvitx' en cast. mateix és un neologisme recent (en cat. absolutament rebutjat), dels anys 1940 (cap a 1927 a Madrid era només un petit article de confiteria, com en els països del Caribe, veg. Ortiz); potser són adaptacions d'aquest dim. cast. *bocadell, bocadill* (*AlcM*). *Bocadura* [1642].

Bocal: a) 'anella de guarda d'una beina d'espasa' [1365, *DBal.*; mj. S. xv, *AlcM*; Bofarull, *Orfeneta, Dag.*; també en un inv. arag. de 1356, *BRAE* IV, 209]; b) 'desembocadura, desguàs' [d'una sèquia, 1574, «incile», OPou, p. 43; d'un riu, ross., al Bar-